

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

Ինչ պատահել է տեսնել Հայաստանի մի քանի քաղաքներում ողորմելի երկրապրծանք, մշակման որոնք թողած իրանց ընտանիք, տուն տեղ է արտ, երկար տարիներ ակնատել են օտարություն ինչ, ուսուսումը ի վերջոյ գնալ այցելություն աղբ վանքերից մէկը, և գոհել իրանց մինչև վերջն կոպէկը, և ապա վերադառնալ իրանց հայրենիք մուրացկանությունով: Տեսել եմ և այնպիսիներ, որոնք իւրեանց զառակաց պատկանելի արդար ժառանգությունից խլելով մի մաս նուիրում են վանքերի սևազուլու արեղաներին հոգիների փրկություն խնդրելու, և ով գիտէ դեռ ինչէր են պատահում ծածկաբար: Մովորութեան և մի տեսակ առաքինական քաղվածքին է համարվել նաև այն, որ բացմամբ երկուստարիներ, յառաջ քան իրանց ամուսնանալը, պարտաւորութիւն են համարում գնալ ուխտի հետևորդ վանքերում, որով և փչացնում են բաականին մի գումար, ֆիզիքապէս էլ շնամբելով: Մարդս չէ կարողանում զսպել իր անձը զայրանալով հարց չանկող ինչու որ մէկ աշխատ երկար ու ձգել ժամանակամիջոցից չեղուում, որը մտտ մտա և ինչ տեղ են հաշի տալով վանահայրեր և միաբանական վեղարանություններ չը նայելով որ նրանք ունեն իրանց գրասենեակը, քարտուղարը, զանապախը, հաշուակալը և այլն և այլն. օվքեր կանտում են ապրի արդար սեփականություն քրտաւոր արդեւորը: Ինչ է ոչտանաւ, որ մեր կանադեղ և ամանաբարձը պաշտօնների գլուխը լանցման, սպալմի նաւոր և խորախորհուրդ խնդիրները լուծելու և նորա ցատուքը դարման հատուցանելու ուսուսակ պարուններ,

բաժնի, մեր կարծիքով սխալ
կազմակերպութիւնն է:
Վաղը մենք կաշխատենք բա-
ցատրել մեր միտքը և կը յայտ-
նենք մեր կարծիքը թէ ինչ մի-
ջոցներով կարելի էր դարման ա-
նել վերեւ յիշկած ցաւին:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳՆԱԶԱԿԻՑ

23 յունիսի

Կան հարցեր, որոնք ընդհանրութեանը կամ ազ-
գին են վերաբերում. կան և այնպիսի հարցեր, որ
տեղեկան հանգամանքներին կամ հասարակու-
թեան են պատկանում: Առաջին դէպքում իւրա-
քանիւր դե, որ ազգի ֆանդամ է յիշկում, ունի ի-
րաւունք պարբերական թերթերի միջոցաւ քննե-
լու, դատելու և մինչև անգամ իր նախազիծը (պը-
րօէկտը) առաջարկելու... Երկրորդ հարցի վերա-
բերութեամբ միայն այն անդամներն են գործնա-
կանապէս ձայնի իրաւունք ստանում մասնակցե-
լու հայրենիքի, և այլ և այլ քաղաքական գործերի
կամ խնդիրների, որոնք անձնական շահերով իրար
հետ կապված են լինում. բայց և այնպէս այդպիսի
դէպքերում էլ օտարականները են թէ հայ, թէ
ուսու, թէ հոգեւորական և թէ աշխարհական բնա-
ւոյն կորցնում իրանց իրաւունքները պարբերական
թերթերի միջոցաւ հրապարակ հանել ժողովրդի
մէջ թափառողով պակասութիւնները և նրանք ոչ
թէ իրաւունք չունեն ժողովրդի քննադատման
աշխարհի մի բուռը պաղ ջուր սրկելու և դրա-
նով քննի արժեքները, այլ ընդհանրապէս դա-
պէտք է սրբազան պարտք համարել իւրաքանչիւր
անհատի կողմից, որպէս զի այդպիսիք այլ ևս չը
համարձակվեն անմեղ ժողովուրդի միամտութիւնը
և հաւատարմութիւնը ի չար գործադրել... Միով

թիւրքանայց թեթեւօրէն էֆէնդիները բոլորովն
մոռացութեան են տուել այս և սրանց նման կեն-
տական ամենակարևոր ազգային խնդիրները, անդա-
դար վիճաբանելով անտոյի և չնչին իրերի վրա,
Պէտք է լաւ իմանալ և համոզվել, որ իւրաքանչիւր
տարի երկու միլիոն դոմարից աւելի կուլ է դը-
նում այդ սևադուլեաների և նրանց արբանակների
հաճոյիցը համար: Ո՞վ հետաքրքրվում է թող նստի
հաշիւ, և համոզվի եղելութեան ճշմարտութեանը:
Միթէ աւելի լաւ, աւելի պատուաւոր և միան-
գական պայտով չէր լինի արեօք, եթէ փոխա-
նակ մուրացկանութեամբ և իր վրա կարծիքներ և
կասկածներ տարածելով, քաղաքից քաղաք թա-
փառելով, ուսումնարաններ և ընկերութիւններ
հաստատելու համար փող հաւաքելու, աւելի ջանք
տանէր իր սեփական և արդար ընկնող օգուտը:

Լուսաւորութեան վերին գագաթը հասնող թիւը
քահայեցիք, մասնաւոր կիսաեկրօպական մարաքա-
ղաքայեցի, ունեն գէթ պատճառ վանական խնդ-
րում խոյ տալու, և ահա թէ ինչ պատճառաւ:
Հազիւ հաստատած և վաւերացած էր «ազգային
նահանգաբարձութիւնը» Օսմանեան կառավարութիւ-
նից, հազիւ նորա մի քանի յօդուածները ուշադ-
րութեան առնված էր, և ահա զօրական տըն-
տեսագիտութեան խնդիրը ծագում է, մտադրու-
թիւն է լինում Ս. Նրուսաղէմից հայի պահանջել:
Մին էլ տեսնես սկսեց լսել մարաքաղաքում, թէ
նոյն ժամանակվայ Յակոբոս պատրիարք Նախնաց
իւր թէ ցոյց է տուել մի տեղում գրված այս
հետեւեալ խօսքերը, թէ, «Մուրք Նրուսաղէմից հայի
պահանջողը բանադրեալ, նշովեալ է լինում»: Այս
մի քանի խօսքերը բաւական եղան միամիտ հասա-
րակութեան վրա ահ և երկիւղ բերելու. խնդիրը
մնաց խափանված և զուգէ մնալու է յաւիտեան մի
քանի ամբարների յաւիտեական ամօթի համար:

Այժմ, ընթերցող, սպասիր փոքր ինչ և լսիր
հետեւեալը: Մոյն այս Յ. սրբազանը, ժամանակ ան-
ցանկեց յետոյ, գնում է ս. Նրուսաղէմ օղափո-
խութեան նպատակաւ: Սա ինքն էր մի ծեր և
հիւանդոտ անձն: Մի գիշեր, ըստ սովորութեան,
ճրագը անկողնի մօտ վառ թողնելուց յետոյ, ըրն
է լինում: Ճրագի պատրոյցը բարձրանալով ծովում
է, և օդից մղվելով վերանկէ վրա ընկնում է և
սկսում է վառվել, որով այրում և խորովում է
ողորմելի ծերունին առանց կարողանալու օգնու-

բանիւ, ինչպէս ասում են, հարկաւոր է նրանց
երեսից ակօսը վերցնել, պատուել որ ամենքն էլ
հասկանան թէ ում հետ գործ ունեն....

Թողնելով նամակագրերի միջնանց հետ ունե-
ցած հաշիւները—իրենց բաժին, ևս ցանկանում
ենմ պատելի լրագրի 61 համարում տեղի տուած
Չարէքայ անսպասի վանահայր Աստուածատու
վարդապետի և 91 համարում, որպէս պատասխան
առաջինի պարունակած պ. Ղ. Ս. Օ. նամակների
միւս բաժնի առթիւ մի համեստ դատողութիւն
տալ:

Առաջինը պ. Ղ. Ս. Օ. իր դեպուտատական
հաշիւ մասին Գանձակի հասարակութեանը ոչ ըը-
նած է համարում և ոչ էլ այնքան չը հասկացող,
որ չը կարողանայ պաշտպանել իր իրաւունքները
առանց անսպասի վանահայր Աստուածատու
վարդապետից եկած ձայնի: Հաստ և մեծա-
պէս չնորակալ ենք, որ պարոնը այդքան համար-
մունք ունի մեղ վրա և կը խնդրեմ հաստատ մնալ
իր համոզմունքի մէջ.... Սակայն ևս խոստովա-
նում ենմ մեղքս, որ քնած ենմ եղել, ուստի և
պարտք ենմ համարում յայտնել պ. Ղ. Ս. Օ.-ին իսրտէ
չնորակալութիւնս, որ ինձ քնից զարթեցրեց....
Ուրեմն քաջայայտ ենմ, որ բարեկամիս կողմից իմ
նամակը աւելի սիրալի ընդունելութիւն գտնի, քան
թէ մի աշխարհային վայելչութիւններից, իրաւուն-
քից զրկված և անսպասի խուցերում ապաշխա-
րող վանահօր նամակը, կամ նրա արձագանքը....
Պարզեմ միտքս:

Պատերազմի ժամանակ Գանձակի հասարակու-
թեան ունեւոր և պատուելի անձնիք, որպէս զի վնաս
չը լինի չքաւոր ընտանեաց, կամ հնարաւոր լինի
փոքր ի շատէ թեթեւացնել նրանց դրութիւնը պա-
տահական հարկերից, Ղ. Ս. Օ. առաջնորդութեամ-
բը, հասարակական վճիռ կայացնելով, կարգադ-
րում են տալ 10—20 ր. միլիոնականներ վարձելու
համար, իսկ արաքաներ և դարաւուլներ վար-
ձելու համար թողիլ են անում տան վրա 7 ր. 25
կ., այս բոլորը Ղ. Ս. Օ. ձեռք ժողովում է և
ձախուղում: Երբ պատերազմը վերջանում է և ամեն
բան անցկանում հարկաւորութիւնը նորէն պահան-
ջում է կրկին փող ժողովել. ունեւորներից մի քա-
նիսը հրաժարվում են մասնակցելուց պատճառ
տալով թէ նրանք զիջականներ լինելով ազատ-
վում են պատահական—բացառական հարկերից....
Սրա նշոյը լաւ չէր և այն հետեանքը ունեցաւ, որ
Ղ. Ս. Օ.-ից հայիւ պահանջեցին ստուգելու թէ,
նախ որքան գումար է ժողովել և այդ գումարը ինչ

թեան աղաղակ բարձրացնելու: Թողնել այս պա-
տահալքի մասնամասն նկարագրութիւնը, դառ-
նանք մեր դիտարկ խնդրին և ասելը ամենայն
վստահութեամբ, որ եթէ, այս օրվանից սկսեալ,
կաղովէր մի առանձին ժողով մի քանի բանադէտ,
տեղեկ և հաւատարիմ անձնիքներից վերահսկե-
լու ազգային մեծամասնութեան հաւանութեամբ
վանքական եկամուտների վրա, և նրանց ազգի ար-
դի պահանջած շահերին ի դուրս դնելու, կարելի
կը լինէր, այն, գոյացնելու Հայաստանում մի քա-
նի բարձրագոյն ուսումնարաններ, և ժամանակաւ
մինչև անգամ մի հոյակապ համալսարանի տէր
դառնալ, առանց ոչ զքի զբաղմանի զիպելու և այ-
սու այն կողմ մուրացկանութեան դիմելու: Ո՞վ
կարող է երաշխաւորել, թէ մեծագումար քանա-
կութեամբ փողեր կուլ չեն գնացել և չեն գնում
այդ միաբանութիւն կոչված արեւմտեան և նրանց
համախոհների անցատակ և խորհրդաւոր արկղե-
րում և գրպաններում: Ուրեմն այս մասին թող
բաւական լինի այդքանը, դառնանք երկրորդ աւելի
կարևոր խնդրի վրա:

Ազգային լուսաւորութեան ձեռնառու եղող երկ-
րորդ խնդիրը պէտք է լինի, այս և այն չը թոյ-
լատրել ոչ մի ժամանակ ազգէտ և վատահամբաւ
հոգեւորականաց քաղաքական և ժողովուրդի մտա-
ւոր զարգացման գործի մէջ թափանցելու,
վարելով, վատ թէ լաւ, քանի որ կենքը ունեն
աշխարհումը, իրանց կոչման պարտաւորութիւնը:
Այլ և խոսիւ արգելք դնել, որ էլ պտուհետեւ
չարժանացնեն այդ սուրբ և նուիրական պաշտօնին
անարժան, ազգէտ և մոլի անձնիքը, նշանակելով
միանգամայն ընտրեալների համար մի համեստ ամ-
պական կամ տարեկան ուճիկ, գոյացնելով այս
մասին մի ազգային կամաւոր տուրք, հետեալաբ և
անկից յետոյ քահանայական արարողութեանց հա-
մար ժողովուրդը չունէր հատուցանելու ոչինչ, ինչ-
պէս որ մինչև ցարդ սովորութիւն էր դարձած և
մինչև անգամ ցած սակարկութեամբ: Զայտնի է
ամենին, որ հայ ազգը լինելով մի կրօնաւոր ազգ,
սկզբից մինչև ցայսօր չէ խնայած ոչինչ իր հո-
գեւոր փոխների հանգստութեանը, բարբորութեանը
և պատուի համար, ինչ որքան վստահ լինելով
նրանց անձնական և մտաւորական արժանաւո-
րութիւնների վրա, և պատկառելով նրանց
փառաւոր զգեստաւորութիւնից: Այո, մեծ է

կարգով է գործադրվել և ապա—ծախսածը հաշւեն
կըր կը համոզվեն, որ արդարեւ իրենց տուած փո-
ղը ուղիղ ճանապարհով է ծառայած իր նպատա-
կին, այնուհետեւ կը համաձայնվեն կրկին մարդա-
սիրաբար մասնակցել ամենայն բարենպաստակ գոր-
ծերին... Այս խօսակցութիւնները—որքան կարելի
է ըստ երևոյթին նկատել այնքան հասարակ և ըն-
տանի խօսակցութիւն չէր—այլ բազարի լայնատա-
րած հրապարակի որ անկիւնումն էլ որ ասես խօս-
վում էր.... Կարճ ժամանակից յետոյ ձայն տարած-
վեցաւ քաղաքիս մէջ թէ Թաղէտս հայր սրբա-
զանը հրաւիրել է իր մօտ բաւակաւին մարդիկ, ի
միջի այլոց և Ղ. Ս. Օ. ու հաշտեցրել իրար հետ...
«Այս ապակմ լողմա թամամ...»

Ինչի վերաբերութեամբ է եղել այդ հաշտու-
թիւնը հայրենիքի մասին, թէ մարդիկ իրար հետ
ուրիշ հայրենիք էլ են ունեցել, այդ մասին կարծիք-
ները տարբեր էին. միայն ամենից հաստատու
այն էր, որ այդ ժողովը ցրվելուց յետոյ, այլ ևս հաշի-
ձայն չը լսվեց և այն բազմից հաշիւ հարցը ան-
դունդը գործեց.... մէջ տեղը մեր խեղճ այն մնաց
որ պարտեցին մեր խաղաղ համագոյութիւնը....

Ենթադրեմք թէ պ. Ղ. Ս. Օ.-ի հակառակորդ-
ները իրենց հայրը ունեն, և թէ հասան իրենց
նպատակին թէ ոչ միանգամայն լուեցին ու ոչինչ
ձայն չը հանեցին. միթէ ներքի էր որ Ղ. Ս. Օ.
ինքն այդ հարցը մինչև հիմա քնեցրել էր, մա-
նաւոր, որ բոլոր քաղաքացիներին ակնաւորելով դի-
պած էր ազգու կերպիւ... Դիցուք թէ առանց Ղ.
Ս. Օ.-ի հայրը տեսնելու և քննելու, մենք այնքան
բարի է լինը և երախտաւոր, որ հանդիսաւոր
կերպիւ ոսկի ժամացոյցով վարձատրեցինք, լսելով
որա կամ նրա խորհուրդին և դուցէ հենց այդ
պատճառով էլ իրաւունք ունի մեղ քնած չը հա-
մարել, ի վրա այս ամենայնի պէտք է հակա-
ցել էր, որ մենք հաստատ վստառ դեռ չունէինք
ձեռներին ոչ արդարանալու և ոչ նրա արդարաց-
նելու իր թշնամեաց առաջ, չը նայելով որ մենք
կարծում ենք, որ Ղ. Ս. Օ. իր հաշիւ մէջ հաշիւ
թէ թերութիւններ ունենայ....

Միթէ պ. Ղ. Ս. Օ. մինչև հիմա միջոց չու-
նեցաւ այնպէս պարզել իր գործը, որ նրա թշնա-
միք աւելի կարծիք էին և մենք աւելի յարգել
նրան: Երբ այդքանը նա կարող էր անել և պար-
տական էր անելու չարաւ, այնուհետեւ թող մեր
մեզ ասելու, որ վանահայրն էլ ունի իրաւունք
և կատակելու և յարձակվելու նրա վրա: Ես էլ որ-
քան էլ որ լինեմ բարեկամ....

Նրանց ազդեցութիւնը իրանց բանաւոր հօտի վրա,
հետեալաբ և արեւք ճիւղան շահաւէտ լինում
էր ազգին, եթէ ունենար իր մէջ միմիայն ուսեալ
և առաքելին հոգեւոր հովիւներ, և թէ ճիւղան չա-
րիք կը պակասէին արդեօք մեր մէջէն, եթէ մի-
օր առաջ անարժաններին հեռացրած լինէին, և
նորընտրներին անաչառ և մանրամասն քննու-
թեան ենթարկէին:

Աւելորդ չը համարենք սա էլ ասելու, որ մեր
մէջ հոգեւորական դառնալու պաշտօնը, հաստատ
համոզմամբ, ընդունվել է որպէս մի ապահով մի-
ջոց պարտաւոր գտնելու. կարծես դա մի ձեռա-
րուեստ եղած լինէր, ուրիշ ոչինչ, Սա ևս անտա-
րակուսելի մի ճշմարտութիւն է, նրանց գործառնու-
թիւնը կենդանի ապացոյցներ են ներկայաց-
նում տեսնող աշխարհի: Ես ճանաչում եմ նրանցից
մի քանիսը միայն, որոնք յայտնի համարձակ առեւ-
րական գործերով և արհեստներով էլ պարագայում են
պատճառ բերելով թէ ժողովրդական արդիւնքները
բաւական չէին, և թէ իրենք չունէին ժողովուրդի
սիրտը որպաւր ճարտարութիւնը կամ գէթ արտա-
քին շլացնող փառաւորութիւնը. գաւազան ու-
կեղուի, կամիւրակա, խաչ և աւագութեան տիտ-
ղոսը կըրելով:

Գոյծերի ընթացքը այսպէս լինելով, տեսնվում
է, որ շարունակաբար լոկ զարդանք բաց անելով,
ազգային լուսաւորութիւնը, բառի իսկական նշա-
նակութեամբ—չէ երաշխաւորվում, քանի որ միւս
կողմանէ ազգէտ և մոլորեցուցիչ ան-
ձնիք ստանում են հոգեւոր պաշտօններ, և առհա-
տարակ ամենայն գործերում խառնվում, հետեա-
լաբ և բարոյապէս ներգործում են ժողովուրդների
վրա, իր կրօնի պաշտպաններ և գործադիրներ:
Չարմանալի երևոյթ, մի կողմից շինել ցանկանալ,
և միւս կողմից աւերել, խանդարել և քանդելու
աշխատանք: Ի՞նչ պէտք էր յուսալ միմիայն իրանց
նիւթական ապրուստը ձեռք գցելու. աշխատող
տղէտ և պտուտաբան հոգեւորականներից: Սրանք
ակամայ խաբելու էին իրանց աշխարհը, իրանց
հովված ժողովուրդների վրա նկատած մոլութիւն-
ների և ակտերի մասին, սրանք զգգելու էին նրանց
տկար և թոյլ կողմերը, նրանց հաճախաւոր միակ
նպատակաւ, որով և դառնալու էին մի մի գալ-
թակալութեանց քարեր իրանց ապականած բարքի
չնորհիւ:

Երկրորդը Ղ. Ս. Օ. 500 ռուբլ որ սոսս
է եկեղեցուց, ընդունում է իր ժալան աշխատու-
թեան համար վարձատրութիւն, և վանահօրը թե-
րեւհասակցողութեան տէր ընդունելով, ասում է
եթէ վանահայրը նկատում էր այս բանի մէջ պա-
կասութիւն, պէտք է մեղադրել էր ս. Սեփօղին, որ
վարձատրել է: Եւ յեր պ. Ղ. Ս. Օ. օգուտ քաղե-
լով պաշտօնական թղթերի համարներից, հարցին
այս կերպարանքն է տալիս, մեր կողմից լուսութիւնը
չուսողութիւն կամ տմարդութիւն կը համարվէր:

Ղ. Ս. Օ. ինքը այգու տէր լինելով Արապու-
անուանեալ եկեղեցապատկան գետնի վրա, մի և
նայն ժամանակ բոլոր շարժողութեանց և գործու-
ղութեանց մէջ եղել է և պարագլուխ. այս խօս-
քերից ուշի ուշով ընթերցողը կը ճանաչվի, որ ե-
թէ եկեղեցին անցեալներում հանդիպել է մեծամեծ
արդեւքների դարձեալ առանց Ղ. Ս. Օ. չէ եղել...
Այժմ նա անցեալը մոռանալով և իրան արդարաց-
նելու համար, որպէս ապացոյցութիւն յիշում է, որ
ինքն է ամենից առաջ վճարել այդի փողը. այդ
ուղիղ է, մենք էլ գիտենք, բայց ինչ պատճառով
և որչա յուսով... Միթէ Ղ. Ս. Օ. վճարելով իր
այդի փողը, նախապէս անկալութիւն է ունեցել
նրա փոխարէն յանուն ժալան աշխատութեան
վարձատրութիւն ստանալու այնքան գումարով, որ-
քան այդի արժողութիւնն է... մենք մօտ լինելով
բոլոր գործերի ընթացքին, իրաւունք ենք ստա-
նում այս կատակածանաց տակ մնալ....

Պ. Ղ. Ս. Օ. հրապարակ դուրս բերելով իր
կապալի № 243 պարծնելում է որ ամենից առաջ
ինքն է վճարել, իսկ մենք ուրախանում ենք, որ
այդ օրինակը առաջ բերելով աւելի է հաստատել
մեր կարծիքը, այն է ինքը վճարելուն պէս և նրա
հետ միջնորդում է կամ լաւ ասած չքանում է
պարագլուխը. ուստի և շատերը նրա ետեկից աշ-
խատում են վերջացնել հետեւելով նրա օրինակին...

Եթէ կարելի է մարդուն վարձատրել միայն նրա
համար, որ չէ ուրացել եկեղեցի սեփականութիւնը
և դրանով առիթ է տուել ուրիշներին ուրանալու,
այն ժամանակը Ղ. Ս. Օ.-ի վարձատրութեան դէմը
ոչինչ չեմ ունենայ ասել, վանս զի այդպիսի ժրա-
շան աշխատութիւն, որը իրան է սեփականացնում,
չտուեր են ունեցել, որոնցից կարող եմ ցոյց տալ
բժիշկ Մնացական թէմուրովին: Որովհետեւ պ.
թէմուրովը դեռ չէ վերջացրել իր այգու փողը և
կապալ չէ ստացել, վանսորոյ խորհուրդ կը տայինք
ս. Մինօղին, որ ըստ օրինակի Ղ. Ս. Օ.-ի վարձատ-

Չեմ կարողանում չը լինել, որ մեր վանքերը, մա-
նաւոր այդ յիշեալ երկու գլխաւորները, նմանում
են թուրքերի Մէքքէ կոչված նշանաւոր ուխտա-
տեղի, ինչած ի յիշատակ նրանց կրօնաւորաց
մարգարէ Մէհմէդի, ուր և թաղարած են նրա գոր-
ծածած զգեստները մի քանի տարիները, իւր սըը-
բազան և հրաշագործ մասունք: Թուրքաց սուլթան-
ները, ինչպէս և մինչև ցայսօր, իւրաքանչիւր տա-
րի ուղարկում են իր ժամանակին հարկաւոր
ուղիղի վրա բեռնաւորած թանկագին և հազուա-
դուս իրեղէնք, ինչպէս են ոսկի, արծաթ, գոհա-
րեղէնք, դամասկեան շալեր, վերջապէս արեւելեան
չապուրթեան ամենատեսակ առարկայքը, առանց
հաշիւելու ժողովրդեան նուիրատուութիւնը, որ հաս-
նում է ահագին քանակութեան: Պատմում են, որ
այս ամենահարուստ ուխտատեղիի գանձարանը,
այն ժամանակ միայն բաց անելու ստիպվում են,
կըր կառավարութեան դրամական կրկիւսը առա-
ւելապէս պատերազմների պատճառաւ, համարում է
վերին աստիճանի:

Հասկ ևս արդէն Տանկաստանի համար այն
օրերը, բայց գանձարանը փակ է մնում, փակ է
րեւի ոչինչ չը կայ մէջը, որովհետեւ և նրա պահա-
պաններն էլ տեսակ մի կղերականներ էին և են
ցարդ: Եկան հասան և հայ ազգի նեղ և տխուր
օրերը, բայց մեր դարաւոր վանքերէն և ոչ միւր
ոչինչ օգնութեան ձեռք չերկարեց: Եթէ ոչ դրա-
մական, գէթ բարոյական ներգործութեամբ. երեկ
է նրանց մէջ ոչինչ չէ մնացած, կուլ գնալով նը-
րանց ուխտեալ աւանդապահների զրպաններում, և
եթէ կայ փոքր ինչ բան, և դա անտարակոյ ծա-
ւայում է մի քանիսների հաճոյքներին և փառացը
համար, զի ո՞վ է հայի պահանջողը: Վանքական
դժուարալոյծ կարծեմ խնդիրը լուծելու համար
արդարեւ արժէր ունենալ և մեր մէջ Գաբրիէլի
նման մի անձն, որի այդ մասին ցոյց տուած ազ-
գայրական մեծագործութիւնը յաւիտեական դո-
ւութիւնների արժանի է:

Չը նայելով այժմեան քաղաքականութեան և
արդի լուսաւորութեան պահանջներին, մենք հոգե-
ւորականաց գնացքը, բոլորովին հակառակ ենք
գտնում նոյն իսկ և աւետարանական ճշմարտու-
թեանցը:

Պանդուխտ

րել էր իր այդու արժողութեամբը, և ոչ թէ մտերո-
վին որպէս պարտաճանաչութիւն դարձնալ նրա
ժրջան աշխատութեան համար... չը նայելով որ
պարտքը անտարակոյս կը հրաժարվէր այդպիսի
վարձատրութենէն: Բաւական է այժմ ընենք և տես-
նենք ինչ ճանապարհով է ստացել իր վարձատրու-
թիւնը Ղ. Ս. Օ. ը: Սրբազան հայր Մուշեղեանցը
երկու ամսվաչափ տանջվելուց յետոյ կարողա-
ցաւ համաձայնացնել այդտեղերին, որ դեստաւինը
192 թ. վրա հանչելով, վերջացնեն առուժախտով.
այս գումարի մէջ մտնում է և այն արդիւնքը, ո-
րը պայմաններէ համաձայն մի սաժէն լայնութեամբ
և 150 սաժէն երկարութեամբ տարածութեանը
պէտք է վճարվել էր 80 կոպ. իւրաքանչիւր տա-
րի (ոչ մի տարի էլ չեն վճարել):

Սրբազան հայրը այդպէս ամեն բան վերջացրած
պիտի ուղարկելու վրա էր դէպի Էջմիածին (եր-
կու օր միջոց տուաւ) որ Գանձակ ժամանեց թա-
ղէտ հայր սուրբը յաջորդի պաշտօն վարելու ի-
րաւունքով: Մի քանի ժամանակ անցնելուց յետոյ
թաղէտ հայր սուրբի աշխատութեամբ տեղւոյս
կառավարութիւնը միջնորդում է, որ ս. Մինօղը
Ղ. Ս. Օ.-ի աշխատութեան համար վարձատրի 500
թ. այսինքն այնքան, որքան վճարելու էր իր այդու
համար դուրսէ հենց այդ հետապնդութեամբ էլ վը-
ճարելով շատախիտեան տոժի բաժին 250 թ.
պարտաւորակ: Այժմ հարցնում եմ պ. Ղ. Ս. Օ.-ին
որ Մինօղին մեղադրում է, միթէ ինքը բոլորովին
անմեղ է այդ առաջադրութիւնների վերաբերու-
թեամբ և միթէ ինքը չէ տուել երբեմն երբեմն իր
մասնաւոր խորհուրդը իր վարձատրութեան համար
առաջարկութիւն անելիս միջոցներին... հաւանա-
կան է կապակցել...:

Բայց և այնպէս ս. Մինօղը իր հետապնդու-
թեամբ վճարում է վարձատրելի այն ժամանակ
միայն, երբ բոլոր այդքները գործը կը վերջանայ:
Հիմա ես հարցնում եմ թաղէտ հայր սուրբը
որտեղից կարողացաւ խմանալ Ղ. Ս. Օ.-ի ժրջան
աշխատութիւնը, որ վարձատրութիւն առաջարկեց:
Ասեմք թէ այս հայր սուրբը մեծ հասկացողու-
թեան և ընդունակութեան տէր է, բայց չէ որ նա
այն ժամանակն է աւելի լաւ հասկանում գործի
էությունը, երբ մի առ մի բացատրում ես նրան...
Սրբայր յետոյ կարելի է արդեւ չը մտածել որ
Ղ. Ս. Օ.-ի գիտութեամբ և հետապնդութեամբն
է եղած ամեն բան... բայց այս բոլորից յետոյ էլ
Ղ. Ս. Օ.-յի բերանով մեղադրել հարկաւոր է ս.
Մինօղին...:

Հաստ լաւ. ասեմք թէ սուրբ Մինօղը մեղադր-
ելի, որ վճարեց Ղ. Ս. Օ.-ին վարձատրելու բայց նո-
րանում ո՞վ էր մեղաւոր, որ հակառակ սուրբ Մի-
նօղի անօրէնութեան դեռ բոլոր այդքները չը վեր-
ջացրած ստացել է—ինչպէս ինքն է յիշում իր նա-
մակում—արդէն 500 թ. էլի սուրբ Մինօղը... Սրբա
պատասխանատուն թող լինի Գանձակի հոգեւոր
կառավարութիւնը, որի ներկայացուցիչն է թա-
ղէտ հայր սուրբը...:

Մենք իրաւունքով ենք այսքան երկար կանգ-
նում այս հարցի վրա, քանզի եկեղեցու սեփական-
ութիւնը այժմ անբաժան է ուսումնարանների
սեփականութիւններից:

Մեր ուսումնարանները կառավարվում են եկեղե-
ցու դրամական միջոցների օժով և անչափ կայուն-
օժոյ արդիւնքով—մինչև որ տեւաներ երկրից որ
աստղովն է իր լոյսից բաժին ուղարկում. ուրեմն
եկեղեցու կորուստը նոյնն է թէ ուսումնարանին
կորցնում...:

Պ. Ղ. Ս. Օ. որ նուրբարձու է և մի և նոյն
ժամանակ քաջ գիտէ թէ՛ որքան արգելքներ են
հանդիպում իր խնամատարութեան ներքոյ գտնա-
վող դպրոցները դրամական սուղ միջոցների պատ-
ճառով, բոլորովին վայելուչ չէր նրան այդ վարձա-
տրութիւնը ընդունել, ուր մնայ թէ աշխատել սա-
ղարէ այն էլ կանխօրէն հակառակ Մինօղի անօր-
էնութեանը: Մի բան էլ միջ դարձացնում է. ինչու
Ղ. Ս. Օ. իր վարձատրութեան կէս բաժինը Հա-
մախիտեանցներին չը ստացաւ: Կս կարծում եմ
որ այս վերջինների կողմից չը մասնակցելը իրենց
պատիւն չէ բերում. մասնակցող որ ուրիշ ծախսե-
րում միշտ մասնակցած են: Գուցէ ունեն իրենց
պատճառը, այդքանը մեղ յայտնի չէ:

Վերջացնելով նամակս չը մոռանամ ասել և այն,
որ Ղ. Ս. Օ.-ի բերած պաշտօնական թղթերի № №
գուցէ նշանակութիւն ունենան նրանց առաջ,
որոնք բնակվում են օտար քաղաքներում և բոլոր-
ովին անմասնօր են գործերին, իսկ մեր առաջն
նշանակութիւնն է կարող ունենալ, քանի որ
նորանից լաւերը գիտենք...:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» կէս տարվայ ստորագրութիւնը բաց-
ված է: Տարվայ առաջին կէսի բաժանորդները,
ուղարկելով 6 ռուբլ երկրորդ կէսի համար, պրե-
միայի ապահովագիր կը ստանան:

Խնդրում ենք մեր բաժանորդներին նրանց, որոնք
դեռ չեն վճարել «Մշակի» ներկայ տարվայ բաժա-
նորագրին ուղարկել նրան խաղաղութեամբ: Ա-
ռաջին պրեմիա 200 ռուբլ կը խաղաղութի օգուտով
սկզբուն:

Բաշ-Կիլից գիւղից, որ ՂԱՐՍԻ շրջանակներում
է գտնվում, մեզ հաղորդում են որ յունիսի 18-ին
սաստիկ կարկուտ է եկել: Կարկուտը միայն մի քա-
նի վայրկեան է եկել:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖԻՆԱՆՍԻԱ

Այժմ ոչ թէ միայն Ֆրանսիական, այլ և
բոլոր եւրոպական լրագիրները սաստիկ դժա-
ված են Լուի-Նապոլէոնի մահուան մասին
եղած հաղորդ ու մի դատողութիւններով. մեր
կարծիքով այդպէս չէր էլ կարող լինել, որով-
հետեւ ամենքին քաջ յայտնի է այն նշա-
նաւոր անունը, որ այդ իշխանի ընտանիքը
կապել է մարդկութեան պատմութեան ճա-
կատագրի հետ: Այս խօսքերով մենք չենք
կամենում ասել որ այդ ընտանիքը լաւ թէ
վատ ազդեցութիւն է ունեցել Նեոպոլէոնի ընդ-
հանուր ճակատագրի վրա. դա, մանաւանդ
մեր դարում, մի այնպիսի կիճճոտ հարց է,
որի մասին աւելորդ է մինչև անգամ խօսել
ուստի և մենք կը բաւականանանք միայն մի
քանի այնպիսի տեղեկութիւններ յայտնել
որոնք նիւթ են դարձել եւրոպական լրա-
գրութեան:

Փարիզի մի քանի լրագիրներ այս վերջին
օրերս տպել էին մի հետաքրքիր խօսակցու-
թիւն, որ նրանց թիւթակցներն ունեցել էին
պ. Բուէի հետ: Մենք, ասացինք որ այդ խօ-
սակցութիւնը հետաքրքիր է մանաւանդ նը-
րանով, որ դա հաստատու որոշում է այն քա-
ղաքականութիւնը, որին պէտք է հետեւի բո-
նապարտեան կուսակցութիւնը: Այն հարցին
թէ ով պէտք է Լուի-Նապոլէոնին յաջորդէ,
պ. Բուէ պատասխանել է բոլորովին համա-
ձայն բոնապարտեան սկզբունքին, թէ յաջոր-
դութիւնը պատկանում է Ժէրոմ-Նապոլէոն
իշխանին, եթէ միայն նա համաձայնի: Յետոյ
պ. Բուէ յայտնել է, որ իր կարծիքով տեղիք
չունի իշխանը չը համաձայնելու:

Բայց եթէ իշխանը չը կամենայ համապա-
տասխանել բոնապարտեան կուսակցութեան
ընդունած պրոգրամին, և եթէ նա չը հե-
ռանայ իր մինչև այժմ պաշտպանած սկզ-
բունքներին, ու կամակորուրթեամբ դարձեալ
շարունակէ պաշտպանել իր վնասակար սկզբ-
բունքները, այն ժամանակ պէտք է խնդրել
Ֆրանսիական ժողովրդին, որպէս զի նա բա-
րեհաս է իր բուն տալ իշխան Վիկտորին:
Այսպէս ուրեմն բոնապարտեան կուսակցու-
թիւնը վճռել է առաջարկել յաջորդութիւնը
իշխան Ժէրոմ-Նապոլէոնին միայն այն պայ-
մանով, որպէս զի այս վերջինն էլ իր կարգին
ընդունի և հետեւի բոնապարտեան պրոգրա-
մին, եթէ ոչ կուսակցութիւնը մտադիր է
Վիկտորին առաջարկել Ֆրանսիական տիեզե-
րական ընդհանուր ժողովի բունարկութեանը,
որը երկի երէք չի կայանայ, քանի որ
հանրապետութիւնը, հաստատու հիմունքների
վրա կանգնած, հետզհետեւ աւելի ու աւելի
է արհամարհում, և քանի որ Ֆրանսիական
ժողովուրդը ամենաշինքն հակամիտութիւն
անգամ չէ ցոյց տալի թողնել հանրապետու-
թիւնը և նորից ընկնել կայսրութեան ու
Նապոլէոնականութեան բռնակալութեան մէջ:

Շուտով պ. Բուէ կը վերադառնայ Փարիզ:
Այս մասին նա բանադրացութիւն կունենայ
իշխան Նապոլէոնի հետ, և եթէ նրանց մէջ
կայանայ ցանկացած համաձայնութիւնը, այն
ժամանակ բոնապարտեան թերթերը նրան
ժառանգ կը հրատարակեն: Ասում են, որ մի
քանի մասնաւոր խօսակցութեան մէջ, իշխան
Նապոլէոն յօժարութեան մեծ հակամիտու-
թիւն է ցոյց տուել:

Պետական բարձր շրջաններում խօսք կայ,
որ եթէ իշխան Նապոլէոն համաձայնի ըն-
դունել կայսրութեան յաջորդութիւնը, այն
ժամանակ կառավարութիւնը ստիպված կը
լինի նրա դէմ մի քանի միջոցներ գործ դնել,
որպէս զի թոյլ չը տայ նրան հանրապե-
տութեան դէմ մի որ և է որդալթ լարել:

Ինչպէս մենք արդէն «Մշակի» անցեալ հա-
մարում ասացինք, նորից հաստատվում է այն
լուրը, որ իբր Լուի-Նապոլէոնի թողած կը-
տակը ոչինչ քաղաքական նշանակութիւն չու-
նի: Բայց ասում են, որ իբր մտադրութիւն
կայ այդ կտակին մի վերջաբան աւելացնելու
և «Gaulois» լրագրի յօդուածներին մէկը
պարզ ակնարկութիւն է անում այդ մասին, և,
ո՞վ գիտէ, թերեւ և նոյն իսկ պ. Բուէ հէնց
այդ մասին լինի այնտեղ ուշացած:

Մենք մեր կողմից կարծում ենք, որ կտակի
խնդիրը դեռ պարզված չէ, և երբ դրա մա-
սին աւելի որոշ տեղեկութիւններ կը ստա-
նանք, իրան ժամանակին կը յայտնենք «Մը-
շակի» ընթերցողներին:

Պրիվայի քաղաքապետը նորերս մի առանձին
հրաման հրատարակեց, որով նա արգելում է
Պրիվայում և նրա բոլոր շրջաններում Աս-
տուծոյ տօնի (Fête-Dieu) առիթով թափօր
անել: Պէտք է ասած, որ վերջին ժամանակ-
ներս այդ հանդէսը կղերականների կողմից մի
տեսակ ցուցմունք (démonstration) է համար-
վում կառավարութեան դէմ:

Կօլմբիայի Բօգոտա քաղաքից հաղորդում
են Ֆրանսիական լրագիրներին, որ մերձակայ
Մէլլընի քաղաքում Ֆրանսիական հիւպա-
տոսարանի գործակաւար Էօժէն-Լուցին կա-
մեցել են սպանել:

Պատմում են թէ այդ պարտը գնացել էր
Տիտիլիլիի ձուլարանը տեսնելու: Յանկարծ
Անտիօքիայի պետութեան մի քանի զինուորներ,
իրանց առաջնորդ Մանուէլ-Ռիօցի հրամանով,
յարձակվեցին խեղճ գործակաւարի վրա, սկսե-
ցին սաստիկ ծեծել, յետոյ քաշեցին ու դուրս
հանեցին նրան ձուլարանից և ոտքով ու ա-
րկնաթիւթաւ քաշ տուին նրան մինչև մերձա-
կայ Միտի-Վիէթօ քաղաքը: Նրբ նրան բերին
այդ տեղ, ուրիշ զեպանատան մի քանի ան-
ձինք միջամտեցին և ազատեցին խեղճ գոր-
ծակաւարին:

Ֆրանսիական դեսպանը լսելով այս եղեռ-
նագործութիւնը բողբեց կօլմբիական կա-
ռավարութեանը, և պահանջեց 1) որ մի հա-
մապատասխան պատիժ տրվի եղեռնագործու-
թեան յանցաւորին, 2) որ 5,000 պի-
ասոր տուգանք վճարվի գործակաւարին, և
3) որ Ֆրանսիական հանրապետութեան դը-
րօնը, որը գործակաւարի անձնաւորու-
թեան մէջ անպատուութեան է ենթարկվել,
նոյն իսկ ոճրագործութեան տեղը, Ֆրանսիա-
կան հիւպատոսարանի գործակաւարի և երկրի
բարձրատիճան մեծամեծների ներկայութեամբ
ողջունվի 21 թիդանօթեաճգութեամբ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Köln. Zeitung» լրագրին Փարիզից հեռա-
գրում են յունիսի 13-ին հետեւեալ, Եիլիան Նա-
պոլէոն-Ժէրոմ յայտնեց բոնապարտեան պատգա-
մաւորների և սէնատորների պատգամաւորութեանը,
որ նա, հինգշաբթի, յունիսի 26-ին ներկայ կը
գտնվի իր երկու սրբկերանցով կայսերական իշ-
խանի հոգեհանգստեանը: Կառավարութիւնը հրա-
մացեց բոլոր միջոցներ գործ դնել հինգշաբթի

համար: Կառավարութիւնը բոլորովին չի արգելի
եթէ մինչև անգամ ամենաքեղ եկեղեցական ծի-
սակատարութիւն լինի, բայց ամենաեռանդուն
ընդդիմադրութիւն կը ցոյց տայ, եթէ միայն սա-
մանագրութեան որ և իցէ հակառակ ցոյցեր կը
լինեն: Այն իշխան Բոնապարտը, որը յայտնի կեր-
պով յաջորդի տիտղոսը կընդունի, անպայայտ հրա-
ման կըստանայ թողնել Ֆրանսիան:

«ՄՇԱԿ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻԱՋԱԳԱՅԻՆ ԲՆԿԻՄՈՒԹՆԻԿ

ՎԵՐՍՈՅԻ, 26 յունիսի (8 յուլիսի): Պատ-
գամաւորների ժողովը շարունակելով Ֆէրրիի
օրէնքի ընտելութիւնը 381 ձայների աւսու-
լութեամբ 78-ի դէմ մերժեց Մարիէ դը
Մօնօօի առաջարկութիւնը, որի զօրութեամբ
բոլոր միաբանութիւնների ձեռքից պէտք է
խլվի դատարարական իրաւունքը, թէ
կույ այդ իրաւունքը նրանք ստացած լինէին
կառավարութենից: Ֆէրրի խօսեց այդ վերա-
նորոգութեան մասին, վստահաւոր գտնելով այն
վարմունքը, որ իբր դրամով կամենում են հա-
լածել և ամուսնացած հոգեւորականութիւնը:
Հեռաւորի խօսքերով եկեղեցին պէտք է իր
տանը տիրութիւն անի: Բայց և այնպէս, ա-
ւելացրեց Ֆէրրի, պետութիւնը կոնկորդատի
զօրութեամբ լիապօր է պահպանելու քաղա-
քական հասարակութեանը այս տեսակ անի-
րաւ յանկութիւններին:

ԲԻՒՍԵԼ, 26 յունիսի (8 յուլիսի): Բրիւ-
սէլի արդարութեան պայտտի շէնքի պատերի
վրա մի նոր յայտարարութիւն է գործ-
ված, որի մէջ թագաւորին սպանալիքներ
են յայտնված ուսման նոր օրէնքի ստորագրու-
թեան մասին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 27 յունիսի: «Правит.
Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է որ Թագաւոր
Կայսրը շնորհեց իր մասնաւոր գումարներից
20,000 ռուբլ ի նպաստ Երկուտակ քաղաքի
հրդեհից վնասվածների: Փողերը փոխադրված
են հեռագրով:

ՏԻՆՈՎՈ, 26 յունիսի: Այսօր հասաւ այս-
տեղ բոլգարական իշխանը և ընդունվեցաւ
իշխանութենից:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 27 յունիսի: «Правит.
Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է որ Երկուտակ
քաղաքը 27-ին յունիսի կրկին կրակ ընկաւ:
Հրդեհը տարածվեցաւ քաղաքի ամեն կողմե-
րը: Այրվեցան հինգ եկեղեցիներ, կաթօլիկ
եկեղեցին, լուծերական եկեղեցին, վնասվեցան
մայր եկեղեցին, հրէական սինագոգան, այդիւ-
ցան նահանգական վարչութիւնը, տպա-
րանը, կաղիօնայա և կնտրօլայա պա-
լատները, նահանգական դատարանը, մաք-
սատունը, դուման, պօլիցիական վարչու-
թիւնը, հեռագրատունը, փոստատունը, գանձա-
րանատուն, ակցիզի վարչութիւնը, փճակային
շտաբը, հաուպտվախտան, կապիական գիւմ-
նայան, տեխնիկական դպրոցը, իգական գիւմ-
նայան, գաւառական ուսումնարանը, մի
քանի ծխական դպրոցներ, անկլանոցի բա-
ժինը, անհարազատ երեխաների հիմնարկու-
թիւնը, ինժեներական վարչութիւնը, արտի-
լերիական վարչութիւնը, բժշկական վարչու-
թիւնը, բոլոր երեք բանկեր, բոլոր երեք գի-
դատներ, մասնաւոր տները քաղաքի կենից
աւելի այրվեցաւ: Մի քանի մարդիկ կտոր-
վեցան: Բանկերի և արքունի գումարները
փրկված են: Հրդեհը շարունակվում է:

Խմբագիր-Հրատարակող ԳԻՆԳՈՐ ԱՐՄՈՒՆԻ

